

Геннадій Кривчик, Ірина Накашидзе, Тетяна Радкевич*Дніпровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна***Політичний вимір вакцинації проти COVID-19 по-українськи**

Мета роботи – показати вплив політичного чинника на процес вакцинації українського населення як важливого засобу виживання української нації й окремих людей в умовах світової смертельної пандемії COVID-19. Розглядається проблема вакцинації від COVID-19 як головного напрямку боротьби з пандемією, що охопила весь світ, призвела до високої смертності, падіння економіки, зростання соціальної напруги, докорінної зміни суспільного буття. Методологія полягає у дотриманні принципів історичної науки, насамперед, принципів об'єктивності та конкретності, використання аналітичного й описового методів. У статті подано огляд наявних на сьогодні вакцин та ситуацію з процесом вакцинації у світі й Україні. Характеризуються плюси й мінуси різних вакцин, які мали врятувати людей від хвороби і смерті. Наукова новизна. Основну увагу приділено початку вакцинації в Україні, яка розпочалась 24 лютого 2021 р. Акцент робиться на впливі політичних чинників на зазначений процес. Показані дії української влади у боротьбі з пандемією, починаючи від вибору вакцини і закінчуючи організацією щеплення людей. Висновки. Стверджується, що влада керувалася при цьому не тільки медико-санітарними, але й політичними мотивами; виявився також непрофесіоналізм багатьох чиновників, які мали забезпечити належні темпи і якість вакцинації населення. Усе це призвело до загострення епідеміологічної ситуації в країні, великого числа жертв пандемії. Українська влада, на жаль, виявилася неготовою для подолання третьої хвилі пандемії, як до цього виявила безпорадність під час першої й другої хвиль, коли існував дефіцит медичних масок, ліжок у лікарнях, засобів захисту, кисню, ПЛР-тестів для визначення хвороби тощо. Певну негативну роль у цьому відіграв також недостатньо високий авторитет влади, недовіра багатьох людей до неї, серед них – і лікарів. З кожним днем епідеміологічна ситуація в Україні погіршується, й «світла в тунелі» цьому поки не видно. Здійснено спробу окреслити та визначити причини проблем, з якими зустрілась вітчизняна система охорони здоров'я. З кожним днем епідеміологічна ситуація в Україні погіршується. Тому питання вакцинації є як ніколи актуальним.

Ключові слова: коронавірус, COVID-19, пандемія, вакцина, щеплення, смертність, влада, населення

Gennadiy Kryvchik, Iryna Nakashydzhe, Tatiana Radkevich*Dnipro National University of railway transport named after academician V. Lazaryan***Political Dimension of Ukrainian Vaccination Against COVID-19**

The aim of the article is to show the influence of a political factor on the process of vaccination of the Ukrainian population being an important tool of survival of the Ukrainian nation and individuals in the context of the global deadly pandemic COVID-19. The problem of vaccination against COVID-19 has been considered as the main direction of combating the pandemic that had spread throughout the world, led to high mortality, economic decline, growing social tensions and a radical change in social life. The methodology lays in observing the principles of historical science, first of all, the principles of objectivity and concreteness, the use of analytical and descriptive methods.

An overview of currently available vaccines and the situation with the vaccination process in the world and in Ukraine has been given in the article. The pros and cons of various vaccines that were supposed to save people from disease and death have been characterized. The main attention has been paid to the beginning of vaccination in Ukraine, which started on February 24, 2021. The emphasis has been made on the influence of political factors on this process.

The actions of the Ukrainian authorities in the fight against the pandemic have been shown, starting from the choice of the vaccine and ending by the organization of vaccination of people. It has been stated that the authorities were guided not only by medical and sanitary motives, but also by the political ones; there was also the unprofessionalism of many officials, who had to ensure the proper pace and quality of vaccination of the population. All this has exacerbated the epidemiological situation in the country, caused a large number of victims of the pandemic. Unfortunately, the Ukrainian authorities were not ready to overcome the third wave of the pandemic, as they had shown their helplessness during the first and second waves, when was a shortage of medical masks, hospital beds, protective equipment, oxygen, PCR tests to diagnose the disease and more. A certain negative role in this was also played by the insufficiently high authority of the government, the distrust of many people, including doctors, to it. Every day the epidemiological situation in Ukraine is deteriorating, and the "light in the tunnel" is not yet visible. An attempt has been made to outline and to identify the causes of the obstacles encountered by the domestic health care system.

Every day the epidemiological situation in Ukraine is deteriorating. Therefore, the issue of vaccination is more important than ever.

Keywords: *coronavirus, COVID-19, pandemic, vaccine, vaccination, mortality, political authorities, population.*

Постановка проблеми.

У 2020 р. людство перейшло у новий період свого буття – життя в умовах пандемії COVID-19. Інфекційне захворювання, спричинене останнім виявленим коронавірусом (SARS-CoV-2), стало найбільшою і найважчою перепорою людства за останні 100 років. Не вдаючись до подробиць виникнення та симптомів, зазначимо лише, що цей вірус вразив усіх темпами поширення, складністю наслідків хвороби, впливом на психічний стан людей, великою смертністю – майже як у Старому Заповіті: «Гріх у людей затьмарив розум, волю і в тіло вніс хвороби і смерть. Люди стали страждати і вмирати, і самі, своїми силами вже не могли перемогти в собі гріх і його наслідки: виправити розум, волю і серце і знищити смерть» (Слобідський, 2003, с. 466).

Парадоксальна ситуація склалася в українському суспільстві щодо карантину: з одного боку ми констатуємо розгубленість чи навіть паніку у багатьох людей через неможливість врятуватися від хвороби, але, з іншого боку, можемо спостерігати справжній «пофігізм», тобто байдуже ставлення людей до власної безпеки, ігнорування маскового режиму, роботу частини підприємств в період карантину і локдауну, проведення масових заходів тощо.

Цілком природно, що пов'язані з пандемією катаклізми не могли не знайти відображення у ЗМІ, які швидше, ніж наука, реагують на події.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

З приводу пандемії висловлювали свої думки медичні працівники, політики, політологи, але, більше за всіх, журналісти, зокрема: В. Венк (Венк, 2020), О. Подобрій (Подобрій, 2020), С. Строкань (Строкань, 2020), С. Корсунський (Корсунський, 2021) та ін., які відобразили окремі епізоди поширення коронавірусу в країні та організації боротьби з пандемією. Ґрунтовно і частково в історичному аспекті розглянуто проблему в низці публіцистичних творів політичного оглядача часопису «Deutsche Welle» С. Руденка (Руденко, 2020).

Соціальним і політичним наслідкам пандемії присвятив публікації письменник і філософ В. Ткач. (Ткач, 2020; 2021). Є також низка публікацій, що присвячені саме процесу вакцинації як одному з головних напрямів боротьби з пандемією. Серед них статті Д. Малишка (Малышко, 2021), О. Романова (Романов, 2021), О. Павлюка (Павлюк, 2021), О. Токарчук (Токарчук, 2021) та ін. Проте, більш-менш ґрунтовно в них висвітлено лише медико-санітарні аспекти вакцинування. Дана стаття є продовженням статті «Децентралізація влади в Україні на тлі пандемії COVID-19» (Кривчик, 2021).

Мета даної статті – показати вплив політичного чинника на процес вакцинування українського населення як важливого засобу виживання української нації й окремих людей в умовах світової смертельної пандемії COVID-19.

Виклад основного матеріалу.

Перший спалах COVID-19 було помічено у грудні 2019 р. в Ухані (Китай), звідки він поширився усім світом. Станом на 21 березня 2021 р. у світі підтверджено вже майже 125 млн випадків інфікування, з яких понад 2,7 млн мали летальні наслідки (Reported Cases..., 2021).

В Україні перший випадок зараження коронавірусом підтвердився 3 березня 2020 р. у Чернівецькій області. 11 березня 2020 р. Кабінет Міністрів прийняв постанову «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19», після чого в Україні, як і в більшості країн світу, було запроваджено низку заходів, серед яких: обмеження пересування людей, встановлення карантину, запровадження маскового режиму й навіть жорсткого локдауну, коли було обмежено роботу підприємств промисловості, транспорту, торгівлі, навчальні заклади було переведено на дистанційний режим роботи тощо. Однак, усі вжиті заходи не дали бажаних результатів. Станом на 13 травня 2021 р. від початку пандемії в Україні захворіло понад 21 млн людей, з них близько 47,3 тис. померли (Коронавірус в Україні, 2021). У березні-квітні щодня виявляли до 15-

20 тис. хворих на коронавірус. Хоча, у травні щоденне число захворювань дещо знизилося, але все одно за темпами поширення вірусу Україна вийшла на лідируючі позиції в Європі та світі. Постійно з'являлася інформація про мутацію вірусу, зокрема, вже почали виділяти особливо небезпечні «бразильський», «південноафриканський», «британський», «індійський» штами вірусу.

Певна річ, такі результати значною мірою пов'язані з недоліками в системі охорони здоров'я, прорахунками в організації антиковідної боротьби, які подекуди, як в Україні, були суттєвими. Так, за словами голови Рахункової палати України В. Пацкана, медики, які сьогодні знаходяться на передовій і рятують життя українців, попри всі обіцянки влади, не отримали належної фінансової підтримки, тим більше, що гроші на це було передбачено (Пацкан, 2021). До того ж, у ході організації протиепідеміологічних заходів в українських реаліях не обійшлося без корупційних чинників: «ніколи такого не було, і ось знову».

Однак, справа не тільки в цьому. Більшість медиків світу підкреслюють, що можна лише полегшити симптоми перебігу хвороби. Основна задача лікування зводиться до того, що організму треба допомогти самостійно подолати вірус. Проте, далеко не всі люди мають достатньо здоров'я на це. Насамперед, йдеться про літніх людей, людей із хронічними хворобами, серцево-судинними та онкологічними захворюваннями, тощо.

Перед ученими-медиками постало завдання створити вакцину від COVID-19. Адже у XX ст. лише засобами вакцинації вдалося подолати масове розповсюдження віспи, кору, поліомієліту та інших інфекцій, що призводять до смерті людей. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), вакцинацію вважають одним з найбільших медичних досягнень сучасного світу. Щеплення рятує життя від двох до трьох мільйонів людей щороку, запобігаючи 20 хворобам. Тож, протягом 2020 р. дослідники усього світу працювали над дослідженням вірусу SARS-CoV-2 та виготовленням вакцини.

Перша у світі вакцина Sputnik V була розроблена НДЦ епідеміології і мікробіології ім. М. Ф. Гамалєї. Для її створення вчені цієї науково-дослідної установи застосували

модифіковану версію вірусу як носія для доставки невеликого фрагмента коронавірусу. Зареєстровано в РФ у серпні 2020 р. після двох клінічних фаз. Вартість – 10 доларів за дві дози. Побічні ефекти звичайні: головний біль, невелика температура. Ефективність, за різними даними, – від 91 до 95%.

На початок 2021 р. у світі існувала і пройшла випробування низка інших вакцин, які діють за різними принципами. Так, Pfizer-BioNTech та Moderna, так звані РНК (мРНК)-вакцини, використовують частину генетичного коду вірусу. Вони «вчать» клітини організму виробляти «протеїншипів коронавірусу», що спонукає імунну систему людини утворювати антитіла для боротьби з вірусом. Англо-шведська вакцина Oxford-AstraZeneca містить у своїй основі модифіковану версію звичайного респіраторного вірусу, яким заражаються шимпанзе, та частину генетичного коду коронавірусу. Американська вакцина від Novavax відтворює частину протеїну шипів вірусу для стимулювання імунної системи.

Вакцина Pfizer/BioNTech (США і Німеччина) є першою, що була ухвалена ВОЗ і дозволена до застосування в ЄС. В листопаді 2020 р. виробники провели третій клінічний етап випробування своєї вакцини і заявили про 95% її дієвості. ЄС за одну дозу вакцини погодився сплатити 15,5 євро. Американська компанія Moderna також заявила, що її препарат має 95% ефективності. В грудні 2020 р. цей препарат був дозволений до застосування в США. 6 січня 2021 р. його ухвалив ЄС. З 12 грудня цю вакцину використовують в Німеччині. На відміну від вакцини Pfizer/BioNTech вакцина Moderna зберігається при стандартних 2-8 градусах. Ефективність AstraZeneca, що розроблена шведсько-британською фармакологічною компанією у співробітництві з Оксфордським університетом, становить 70%. Китайська вакцина CoronaVac (компанії Sinovac) використовує традиційний метод введення деактивованої частини вірусу. Однак, нещодавно дослідники поставили під сумнів її доцільність. Вакцина була ефективною лише у 50,4% випадків, а це лише трохи перевищує поріг ефективності вакцин, встановлений ВООЗ (Вакцини..., 2021).

Звичайно, Україна, як і решта країн Європи, не могла залишатись осторонь

вакцинації. Однак, на жаль, у нашій країні немає потужних сучасних лабораторій для створення власної вакцини. Так, у Інституті біології клітини НАН України у Львові йдуть дослідження та розробки, проте самі науковці заявляють, що вакцина буде готова не раніше, ніж наприкінці 2021 р., потім необхідно буде провезти низку випробувань. Тож, за таких умов урядом було прийняте рішення закуповувати іноземні вакцини та розпочинати масову вакцинацію населення.

У грудні 2020 р. міністр охорони здоров'я М. Степанов підписав дорожню карту з проведення масової вакцинації від COVID-19 в Україні. Документ оновлюється, але не дуже суттєво. Він передбачає 5 етапів щеплення населення: 1. Вакцинація медиків, які працюють із коронавірусними пацієнтами. 2. Вакцинація всіх медиків. 3. Вакцинація людей віком від 65 років, учителів, працівників правоохоронних органів, рятувальників. 4. Вакцинація людей віком від 60 років. 5. Вакцинація інших категорій населення (На які вакцини..., 2021).

З 22 лютого 2021 р. Україна знаходиться у так званому адаптивному карантині, коли усю країну було поділено на зони: у «зеленій зоні» були практично відсутні карантинні обмеження; «жовта зона» передбачала певні обмеження, що стосувалися кількості присутніх на масових заходах, учнів на заняттях тощо; «помаранчева зона» означала запровадження таких обмежень, як заборона діяльності туристичних баз, хостелів, проведення низки масових заходів тощо; вона також була певним сигналом бізнесу, владі та контролюючим органам про можливість введення «червоного рівня», за яким закривалися навчальні заклади (крім дитячих садків і початкових шкіл), ТРЦ, кінотеатри, продовольчі ринки, тощо. Зонний поділ країни постійно змінювався. Станом на 20 квітня у «червоній зоні» знаходилися Київ, Одеська, Житомирська, Сумська, Чернігівська, Львівська, Запорізька, Хмельницька, Харківська, Полтавська, Київська, області (Карта коронавіруса онлайн, 2021).

Однак, щодо самого препарату для вакцинації, то тут одразу виникли серйозні проблеми, про що відверто мусив заявити президент В. Зеленський у інтерв'ю американському журналісту Джонатану Свону на телеканалі HBO 1 лютого 2021 р.

Президент, зокрема, визнав, що Україна не є рівним партнером Європейського Союзу або світу і це підтвердилося умовами вакцинації. «Ми не в пріоритеті країн, які вже отримують вакцину, на відміну від інших країн... І це важко пояснити народу, що нам даватимуть потрошки <...> Однак, дуже неприємно усвідомлювати, що стоїш з протягнутою рукою» (Батрій, 2021).

Очевидно, Україні не довелося б «стояти з протягнутою рукою», якби українська влада прийняла пропозиції РФ закупити у неї вакцину Sputnik V. Більше того, Росія висловила готовність передати на український завод свої технології, а це значило відкриття нових робочих місць і встановлення свого контролю якості (Гордієнко, 2021). Однак, на думку багатьох українських політиків і зарубіжних партнерів України, пропозиція Росії означала застосування щодо України так званої м'якої сили і містило загрозу національної безпеки для Української держави. Виходячи, вочевидь, із принципу стародавніх римлян «Timeo Danaos et dona ferentes!» (лат.), Міністр охорони здоров'я М. Степанов заявив у січні 2021 р.: «Російську вакцину від COVID-19 Україна не буде закупати, навіть якщо її ухвалить Всесвітня організація охорони здоров'я» (Степанов..., 2021).

Відтак, Кабінет Міністрів України своєю постановою від 10 лютого 2021 р. категорично відмовився приймати указані пропозиції від держави-агресора, яка окупувала українські території (Кабмін..., 2021). Посилаючись на зміни до Закону України про реєстрацію вакцин від COVID-19, що були ухвалені Верховною Радою України 29 січня 2021 р., уряд заборонив купувати і реєструвати вакцину або інші медичні імунобіологічні препарати, які розроблені чи виготовлені на території Росії (Закон України № 1159-IX, 2021). Тож, ні в кого не виникало сумнівів, що дії уряду щодо вибору вакцин зумовлені не стільки пошуком найбільш ефективного препарату для щеплення, скільки політичною доцільністю.

Розроблений урядом наприкінці січня Календарний план вакцинації передбачав вакцинацію понад 19 млн людей до кінця 2021 р. Однак, постало питання: де й які препарати придбати для щеплення українців від COVID-19. Упродовж грудня 2020 –

лютого 2021 р. влада обіцяла поставити в Україну низку вакцин, серед яких Pfizer і AstraZeneca. На кінець березня зазначені вакцини не з'явилися, однак у суспільстві з'явилися чутки про нібито таємно завезену з Ізраїлю американську вакцину для окремих «поважних осіб».

Єдиний контракт на закупівлю 1,9 млн доз інактивної вакцини CoronaVac від компанії Biotech (КНР) підписано тільки 30 грудня 2020 р., внесли аванс – 964,3 млн грн (В Україні вакцина..., 2021). Україна заплатила CoronaVac аванс 964,3 млн грн за майбутню поставку 1,9 млн доз китайської вакцини від COVID-19. Кінцевий термін поставки – 31 травня 2021 р.

І тут виникла нова проблема – поставка навіть китайської вакцини опинилася під питанням. По-перше, результати клінічних досліджень, які SinovacBiotech обіцяла опублікувати ще наприкінці минулого місяця, так і не з'явилися. Натомість, бразильський інститут Бутантан опублікував дані, з яких випливає, що ефективність вакцини CoronaVac становить 50,38%. Але, проблема в тому, що в укладеному Україною контракті прописано вимогу: ефективність вакцини має бути не менше 70% (Котляр, 2021). По-друге, майже відразу після реєстрації вакцини CoronaVac правоохоронні органи (НАБУ і САП) у закупках цієї вакцини знайшли ознаки корупції: вартість вакцини було визначено не виробником, а посередником – українською приватною фірмою «Лекхім», ціна вакцини виявилася значно завищеною – 18 доларів за дозу, що вище, ніж ціни, за якими ЄС купує американські вакцини (Романова, 2021). Україна мусила шукати вихід із ситуації, що склалася. Міністр М. Степанов терміново виїхав до Індії, щоб привезти звідти півмільйона доз AstraZeneca, яка вироблялася за ліцензійними угодами індійською компанією Serum Institute. Перша партія вакцини прибула в аеропорт Бориспіль 23 лютого 2021 р.

Не встигли розвантажити літак, як розгорівся новий скандал. У ЗМІ і соцмережах почали з'являтися сумніви щодо ідентичності вакцини AstraZeneca і вакцини, яка привезена з Індії, справжня назва якої Covishield. Хоча, на урядових сайтах назвали «фейковими» твердження щодо суттєвої відмінності вакцин, що виробляється в Європі

та Індії, а соцмережі називають «інтернет-сміттєзвалищем», але є певні факти, які важко заперечувати. Адже, на сайті виробника вказується, що обидві вакцини об'єднує спільна технологія і принцип дії, але вакцину AstraZeneca виробляють на фармакологічних підприємствах у Західній Європі і її в Україну не везуть. Щодо Covishield, то цю вакцину безкоштовно направляють у такі країни, як Бутан, Бангладеш, Непал, М'янма та ін. У американських ЗМІ її називають «варіантом AstraZeneca для бідних країн» (Малахова, 2021).

Для того, щоб розвіяти недовіру населення до індійської вакцини, уряду країни довелося вживати екстраординарних заходів. Зокрема, президент В. Зеленський мусив продемонструвати власний приклад щеплення саме вакциною Covishield. Перебуваючи на Донбасі 1-2 березня 2021 р., він вакцинувався разом із військовослужбовцями (Президент..., 2021). «Я вважаю, що ця вакцина якісна, вона одна з найкращих у світі... Вакцинація – це реальний шлях до нормального життя», – заявив В. Зеленський (Павлюк, 2021). Президента підтримали Міністр охорони здоров'я М. Степанов, Головний санітарний лікар В. Ляшко та деякі інші урядовці.

Розраховувалося на те, що вакцинація від ковіду набиратиме нових обертів. Однак, цього не сталося. Збереглися несприйняття багатьма людьми вакцинації як такої і недовіра людей саме до індійської вакцини. Оглядач німецької газети Дойче Велле С. Руденко нагадував у зв'язку з цим, як рік тому українці опинилися наодинці з коронавірусом – без індивідуальних масок, засобів захисту, з дефіцитом ліжок і кисню, як влада намагалася все виправити, але все виходило не дуже гарно і не завжди вчасно. І, як висновок, риторичне запитання: «Чи варто дивуватися, що третина українців відмовляються від щеплень від COVID-19?» (Руденко, 2021). Насправді таких людей більше, ніж третина. За даними соціологічних опитувань, що були проведені на початку березня 2021 р., безкоштовною вакциною згодні уколотися 39% від числа, не згодні 56%. І що цікаво – на 4% порівняно з груднем зросла кількість бажаючих вакцинуватися платною вакциною, і на 12% впала кількість бажаючих отримати безкоштовну вакцину (Щербина, 2021).

На поширення недовіри людей до

вакцинації впливали повідомлення з різних країн про побічні реакції вакцини. Зокрема, після введення американської і російської вакцини з'являються симптоми COVID-19, температура 37,5 – 38 градусів, озноб, слабкість. За даними американського центру по контролю і профілактиці захворювань CDC, 315 осіб вакцинованих за один день «не можуть виконувати нормальну повсякденну діяльність, працювати» після вакцинації (Токарчук, 2020). Також, є численні повідомлення про важкі алергічні реакції, які можуть викликати абсолютно всі вакцини. Так, у двох співробітників Національної служби охорони здоров'я розвився анафілактичний шок. Після цього, місцеві влади рекомендували людям, що схильні до сильних алергічних реакцій, утриматися від вакцинації Pfizer/BioNTech. У Норвегії після вакцинації цією вакциною померло 29 людей віком старше 75 років (Луценко, 2021). При вакцинації Moderna з 15184 учасника у трьох розвивався набряк обличчя або губ (Токарчук, 2020).

Нові труднощі з вакцинацію українського населення виникли у зв'язку з виникненням форс-мажорних обставин – основний, як розраховувала українська влада, постачальник вакцини – Індія, не могла виконати свої зобов'язання через загострення пандемії й відповідного збільшення попиту на вакцину в самій Індії. За цих умов уряду України довелося докладати титанічних і відчайдушних зусиль для того, щоб забезпечити людей хоча б будь-якою вакциною, хоча б тих, кому вже зробили перше щеплення, а відтак, край необхідно було зробити друге.

25 березня Україні вдалося закупити першу партію вакцини CoronaVac китайської компанії Biotech. 16 квітня в рамках ініціативи COVAX доставили в Україну 117 тис доз вакцини Pfizer. 23 квітня Україна отримала понад 367200 доз вакцини AstraZeneca виробництва Південної Кореї в межах глобальної ініціативи. Саме цю партію вакцини передбачено використати для вакцинації пріоритетних груп, людей віком від 65+ та тих, хто має отримати другу дозу вакцини AstraZeneca відповідно до визначеного інтервалу між першим і другим щепленням. У ЮНІСЕФ нагадали, усі вакцини в рамках ініціативи COVAX Україна отримає безкоштовно. Постачання вакцини

у рамках COVAX продовжиться: загалом, до кінця року ЮНІСЕФ доставить вакцини для щеплення 8 млн українців (Друга партія вакцини (2021)).

Отже, стало зрозумілим, що основна вакцина, яку отримує Україна – це AstraZeneca, що виготовлена в Індії та Південній Кореї. Тим часом, по всій Європі почалася хвиля заборон вакцини AstraZeneca щодо її використання для літніх людей. Почалось це з Данії, уряд якої 11 березня заявив, що попередньо на 14 днів призупиняє щеплення населення цим препаратом, після того, як були повідомлення про побічні ефекти від щеплення цією вакциною. Учені виявили, що вакцина AstraZeneca може викликати аутоімунну реакцію, яка призводить до тромбоемболітичних ускладнень у вакцинованих нею. Водночас, міністр охорони здоров'я країни Магнус Хейніке зазначив, що поки йдеться лише про застереження. Однак, про тимчасове призупинення вакцинації препаратом AstraZeneca заявили також у Норвегії, Ісландії, Болгарії та ще кількох країнах. Уряди цих країн при цьому також посилаються виключно на міркування обережності через випадок у Данії та очікують на результати розслідування (Весоловські, 2021). Станом на 17 березня від цієї вакцини відмовились 18 країн. Далі число таких країн збільшилося. Фінляндія, Швеція, Іспанія встановили рубіжний вік вакцинації від коронавірусу препаратом AstraZeneca на рівні 55 років. Причина – немає доказів ефективності і безпечності у випадку застосування у більшій віковій групі. Для того, щоб зменшити негативний імідж зазначеної вакцини, рішенням Європейської агенції з лікарських засобів навіть було змінено її назву на Vaxzevria.

Щодо України, то тут свого піку недовіра до вакцини AstraZeneca досягла після того, як Головний санітарний лікар України Віктор Ляшко захворів на коронавірус через два тижні після показової вакцинації. Довіряти цій вакцині стало не більше, ніж 3% населення. «Масла у вогонь» додав український парламент, який 19 березня 2021 р. прийняв закон №1353-IX, за яким виробники вакцини звільняються від відповідальності за негативні наслідки вакцинації від ковіду (Закон України № 1353-IX, 2021).

Думку багатьох людей щодо організації

вакцинування населення в Україні висловила лідер партії «Батьківщина» Ю. Тимошенко, яка на погоджувальній раді у Верховній Раді України заявила про некомпетентність влади в умовах пандемії: «За рік, що минув від початку епідемії, влада не зуміла налагодити виробництво власної вакцини та не зуміла закупити якісну за кордоном. Ми по всьому світу підбираємо те, що ніхто не хоче використовувати. Як наслідок – від щеплень масово відмовляються навіть медики» (Юлія Тимошенко, 2021). Тимошенко сказала правду: в деяких медичних закладах більше половини працівників під різними приводами ухилялися від вакцинації. Дехто з них заявляє: «Лікарі нічого не знають про вакцину, інформації дуже мало, а та, що є, в основному, негативна», «Ефективність вакцини ми побачимо трохи пізніше і тільки через певний період часу ми зможемо оцінити, як спрацює по всій країні». За словами завідувачки кафедри інфекційних хвороб Національного медичного університету імені О.О. Богомольця О.А. Голубовської, ми не зможемо зробити висновки про ефективність вакцинації, поки дози вакцини не отримає критична маса населення, а, крім того, наявні вакцини можуть не захистити від нових штамів коронавірусу (Бовтрук, 2021).

Через нестачу в Україні ефективних вакцин і, взагалі, вакцин, а також недовіру людей до вакцинації, темпи вакцинації населення в Україні є вкрай низькими. Станом на 19 березня 2021 р. кількість вакцинованих становила лише 92,7 тис. осіб. Серед них лише одна особа отримала необхідні 2 дози. Два місяці потому (станом на 11 травня) число вакцинованих громадян України стане набагато більше – близько 900 тис., серед яких вакцинованих двічі – 1,9 тис. Однак, у процентному відношенні до числа всього населення України – відповідно 2,17% та майже 0%. Певна річ, це дуже край низький показник. Перспективи його покращити також не дуже втішні. За прогнозами міжнародної агенції S&Global Ratings, до середини 2021 р. держава отримає лише 2,3 млн доз із 8 млн гарантованих через Центр всесвітнього доступу до вакцин COVID-19 (COVAX) BOO3. Цього вистачить для того, щоб щеплення отримали 2,7% громадян. Загалом, Україна сьогодні очікує 25 млн доз вакцин від різних компаній. Цього вистачить,

щоб зробити щеплення лише 30% громадян (Хмилевська, 2021).

Наступна інформація подається для порівняння. Ще на початку січня 2021 р., коли Україна тільки намагалася придбати вакцину, у світі вже повним ходом відбувалася вакцинація населення. Станом на 13 січня в усьому світі було введено 30,05 млн доз вакцини проти COVID-19. Принаймні одну дозу вакцин на той час уже отримали 22,01% громадян Ізраїлю, 11,57% – ОАЕ, 5,75% – Бахрейну, 3,89% – Великобританії, 3,11% – США. Станом на 11 травня в Ізраїлі 55,3% населення отримали вже дві дози вакцини, тобто пройшли повну вакцинацію, в США – 35,4%, у Великій Британії та Угорщині – близько 30% населення тощо (Вакцинація..., 2021).

Визнавши незадовільним стан вакцинації в Україні, Президент України В. Зеленський своїм указом від 04.04.2021 увів у дію рішення Ради національної безпеки і оборони України (яка, до речі, фактично перетворилася на головний керівний орган у державі) щодо нового Національного плану вакцинації, згідно з яким завдання вакцинації буде підняте на більш високий рівень: до реалізації плану залучатимуться обласні державні адміністрації та низка міністерств, зокрема, Міністерство закордонних справ, яке має подбати про отримання й доставку вакцин із-за кордону. Відповідно до нового плану передбачено вакцинацію більшості дорослого населення країни, щоб у нього сформувався так званий колективний імунітет. Час покаже, чи буде цей план реалізований, чи, як і деякі інші плани, залишиться лише на папері. Поки свою оцінку діяльності Міністерства охорони здоров'я щодо боротьби з коронавірусом і організації вакцинації населення вже дали Уряд і Верховна Рада України, яка 18 травня 292 голосами відправила у відставку міністра охорони здоров'я М. Степанова. Роль старозавітного Азезеля в українському політичному театрі він виконував трохи більше року – з 20 березня 2020 р.

Висновки.

Зрозуміло, що ситуація із поширенням пандемії, і з організацією боротьби з нею в Україні вкрай напружена. Можна, на жаль, констатувати: ефективної вакцини (Pfizer) в країні дуже мало; кількість іншої явно відстає від потреб; частина людей через

недовіру до влади, а також, до вакцинації й вакцин, що пропонуються їм, відмовляється від щеплень; у влади відсутнє чітке розуміння шляхів розв'язання проблеми, а, можливо, й відповідальності за життя людей. На той час, коли писалася дана стаття, питання стояло так: якщо не буде вжито термінових заходів щодо організації масової вакцинації

населення й, загалом, покращення ситуації в медичній галузі, то постане загроза для збереження української нації й державності. Епідеміологічна ситуація постійно змінюється, тому проблема вакцинації від Covid-19 залишається надзвичайно актуальною і потребує подальшого моніторингу.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Батрій, А. (2021). Зеленський розповів, чому Україна "стоїть з простягнутою рукою" за вакцинами від COVID-19. Главред. 1 лютого. – URL: <https://virus glavred.info/ua/zelenskiy-rasskazal-pochemu-ukraina-stoit-s-protyanutoy-rukoj-za-vakcinami-ot-covid-19-10244345.html>
- Бовтрук, В. (2021). «Информация о вакцине негативная». Почему украинские медики не хотят прививаться от ковида. Страна.UA. 1 лютого. – URL: <https://strana.ua/news/315176-pochemu-v-ukraine-mediki-ne-khotjat-vaktsinirovatsja-ot-covid-19.html>
- Вакцини... (2021). Вакцини від Covid-19: все, що потрібно знати. – URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-56001300>
- Вакцинация... (2021). Вакцинация против коронавируса: около 1,5 млн. израильтян получили обе дозы Pfizer. Израиль – мировой лидер. – URL: https://www.newsru.co.il/health/28jan2021/vac_il_104.html
- Вакцинация в мире (2021). – URL: index.minfin.com.ua/reference/coronavirus/vaccination/
- В Україні виявили... (2021). В Україні виявили майже 16 тис. нових хворих на ковід. Режим доступу: https://lb.ua/society/2021/03/19/480244_ukraini_viyavili_mayzhe_16_tis_novih.html
- Венк, В. (2021) «Украина не является равным членом». Главные заявления Зеленского в интервью НБО. – URL: <https://nikvesti.com/articles/210608>
- Весоловські, К., Вraith, Л., Вебер, Й., Голубов, О. (2021) Вакцина від коронавірусу: чи варто довіряти препарату AstraZeneca. – URL: <https://www.dw.com/uk/shcheplennia-vid-koronavirusu-use-shcho-treba-znaty-pro-vaktsynu-astrazeneca/a-56616402>
- В Україні вакцина... (2021) В Україні вакцина CoronaVac має бути до кінця травня, інакше «Лекхім» поверне мільярд StateWftch. 2021. Економічна правда. 5 лютого. – URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2021/02/5/670722/>
- Гордиенко, С. (2021). Елена Бондаренко: «Я – ковид-диссидент и считаю, что проблема ковида искусственно раздута СМИ и политиками в ущерб другим болезням». 2000. №1-2. 14-20 января. – URL: https://2000.ua/v-nomere/aspekty/persona_aspekty/elena-bondarenko-ja-kovid-dissident-i-schitayu_chno-problema-kovida-izlishne-razduta-smi-i-politikami-v-usherb-drugim-boleznyam.htm
- Друга партія вакцини AstraZeneca прилетіла в Україну (2021). – URL: pravda.com.ua/news/2021/04/23/
- Закон України №1353-IX (2021) Про внесення зміни до статті 9-2 Закону України "Про лікарські засоби" щодо державної реєстрації вакцин або інших медичних імунобіологічних препаратів під зобов'язання. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1353-20#Text>
- Закон України № 1159-IX (2021) Про внесення зміни до Закону України "Про лікарські засоби" щодо державної реєстрації лікарських засобів під зобов'язання для екстреного медичного застосування. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1159-20#Text>
- Карта коронавируса онлайн (2021). – URL: thepage.ua/news/karta-koronavirusa-regiony-v-krasnoj-i-zelenoj-zonah
- Коронавірус в Україні (2021). – URL: index.minfin.com.ua/ua/reference/coronavirus/ukraine/
- Корсунський, С. (2020) Можно ли победить врага, внушающего ужас. Дзеркало тижня. 16 травня. – URL: https://zn.ua/SOCIUM/pandemiya-straha-354424_.html
- Котляр, А. (2021). Як влада провалила кампанію вакцинації. Дзеркало тижня. 14.січня. Режим доступу: <https://zn.ua/ukr/HEALTH/antidila.html>
- Кривчик, Г.Г. (2021). Децентралізація влади в Україні на тлі пандемії COVID-19. Грані. № 1 (т.24). С.35-45. DOI: 10.15421/172104
- Луценко, Є. (2021). У Норвегії після вакцини від COVID-19 померли 29 літніх людей. У країні занепокоєні побічними ефектами препарату. – URL: <https://hromadske.ua/posts/u-norvegiyi-pislya-vakcini-vid-covid-19-pomerli-29-litnih-lyudej-u-krayini-zanepokoyeni-pobichnimi-efektami-preparatu>
- Малахова, О. (2021) «Эпопея закончится уголовными делами». Что пишут в соцсетях о вакцине CoviShield, которую везут в Украину. – URL: <https://strana.ua/news/319019-indijskaja-vaktsina-kovishild-chno-pishut-v-sotssetjakh.html>
- Малышко, Д. (2021) Начало новой эпохи. События недели. №3. 19.01.
- На які вакцини очікує Україна? (2021). – URL: <https://vaccination.covid19.gov.ua/#manufacturer>
- Павлюк, О. Зеленський: Вакцинація від COVID-19 в Україні почнеться в лютому, перший мільйон вакцини отримаємо «незабаром». – URL: <https://hromadske.ua/posts/zelenskij-vakcinaciya-vid-covid-19-v-ukrayini-pochnetsya-v-lyutomu-1-mln-vakcin-otrimayemo-nezabarom-mi-zapamyatali>
- Пацкан, В. (2021). Из COVID-фонда на доплаты медикам не использовали 116 млн. грн. – URL: <https://sud.ua/ru/news/ukraine/191120-iz-covid-fonda-na-doplaty-medikam-ne-ispolzovali-116-mln-grn-patskan>

- Подобрий, А. (2020) Хуже преступления. К чему приведет ошибка Банковой с весенним карантином. События недели. №50. 8 дек.
- Президент... (2021). Президент вакцинувался від COVID-19 на Донбасі разом з військовими. – URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-vakcinuvavsya-vid-covid-19-na-donbasi-razom-z-vijs-66881#>
- Рец, И. (2021). Украина заняла первое место в Европе по смертям от коронавируса. Обогнала Италию и Францию. Режим доступа: strana.ua/news/326811-kolichestvo-smertej-v-ukraine-6-aprelja-prevysilo-pokazateli-stran-evropy.html
- Романов, А. (2021). Миллионы за опыт на людях. – URL: <https://strana.ua/articles/analysis/312699-farmhihanty-zapada-platjat-chinovnikam-za-ispytaniya-preparatov-v-bolhitsah-ukrainy.html>
- Романова, М. (2021). Первый же контракт на грани срыва. Почему китайская вакцина так и не попала в Украину. – URL: <https://strana.ua/news/317997-kitajskaja-vaktsina-coronavac-pochemu-ona-ne-doekhala-do-ukrainy.html>
- Руденко, С. (2020) Комментарий. Украина провалила подготовку ко второй волне коронавируса. – URL: <https://www.dw.com/ru/kommentarij-ukraina-provalila-podgotovku-ko-vtoroj-volne-koronavirusa/a-55673800>
- Руденко, С. (2021). Комментарий: Зеленский провалил вакцинацию в Украине. – URL: <https://www.dw.com/ru/kommentarij-zelenskij-provalil-vakcinaciju-v-ukraine/a-56612720>
- Сибірний, А. (2021). Розробка української вакцини від COVID-19: шлях, який потрібно пройти до кінця. – URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/vaktsyna-vid-covid-19-ukrayina/31063390.html>
- Слобідський, С. (2003). Закон Божий. Видання третє. К.: Вид.відділ УПЦ Київського Патріархату. 655 с.
- Степанов... (2021) Степанов рассказал, когда в Украине можно будет свободно купить вакцину от COVID-19. – URL: <https://strana.ua/news/313118-vaktsina-ot-koronavirusa-pojavitsja-v-ukraine-na-kommercheskoj-osnove-kletu-stepanov.html>
- Строкань, С. (2020). Украине и хочется и колется. Киев проигрывает битву с пандемией, но помощи от Москвы не принимает. Коммерсантъ. 25 декабря. – URL: <https://www.kommersant.ru/doc/4624938>
- Ткач, В. (2020) Пандемія: «Над річками Вавилонськими...». Дзеркало тижня. 10 грудня. – URL: <https://zn.ua/ukr/SOCIUM/pandemija-nad-richkami-vavilonskimi.html>
- Ткач, В. (2021) Пандемія: випробування і шанс. Дзеркало тижня. 8 березня. Режим доступа: <https://zn.ua/ukr/SOCIUM/pandemija-viprobuvannja-ishans.html>
- Токарчук, Е. (2020) Укол века. События недели. 2020. №3. 19 января.
- Хмилевська, В. (2021) Сьогодні Україна очікує на 25 млн до різних вакцин. Ними можна буде зробити щеплення 30% населення. Дзеркало тижня. 13 березня. – URL: <https://zn.ua/UKRAINE/prohnoz-sp-global-raiting-do-polovini2021-roku-mozhe-buti-vaktsinovano-menshe3-ukrainsiv.html>
- Щербина, С. (2021). Судя по последним соцопросам, тема ковида в Украине скисла. <https://strana.ua/opinions/313089/sudja-po-poslednim-sotsoprosam-tema-kovida-v-ukraine-skisla.html>
- Юлія Тимошенко (2021): Провал вакцинації та тарифний грабіж - наслідки корупції та некомпетентності влади. – URL: <https://ba.org.ua/yuliya-timoshenko-proval-vakcinaci%D1%97-ta-tarifnij-grabizh-naslidki-korupci%D1%97-ta-nekompetentnosti-vladi/>
- Coronavirus disease (COVID-19) pandemic. World health organization. Retrieved from: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019>
- Reported Cases... (2021). Reported Cases and Deaths by Country or Territory. Retrieved from: <https://www.worldometers.info/coronavirus/>

REFERENCES

- Batrii, A. (2021). Zelenskyi rozpoviv, chomu Ukraina "stoit z prostiahnutoiu rukoiu" za vaktsynamy vid COVID-19 [Zelensky told why Ukraine "stands with an outstretched hand" for COVID-19 vaccines]. Hlavred. 1 february. Retrieved from: <https://virus.glavred.info/ua/zelenskiy-rasskazal-pochemu-ukraina-stoit-s-protyanutoy-rukoy-za-vakcinami-ot-covid-19-10244345.html> [in Ukrainian].
- Bovtruk, V. (2021). Informatsia o vaktsyne nehatyvnaia. Pochemu ukraynskie mediki ne khotiat privivatsia ot kovida ["Vaccine information is negative." Why Ukrainian doctors do not want to be vaccinated against covid.]. Strana.UA. 1 february. Retrieved from: <https://strana.ua/news/315176-pochemu-v-ukraine-mediki-ne-khotjat-vaktsinirovatsja-ot-covid-19.html> [in Russian].
- Vaccines (2021). Vaktsyny vid Covid-19: vse, shcho potribno znaty [Covid-19 vaccines: everything you need to know]. Retrieved from: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-56001300> [in Ukrainian].
- Vaccination (2021). Vaktsynatsia protiv koronavirusa: okolo 1,5 mln. izrailitian poluchili obe dozy Pfizer. Izrail – mirovoi lider [Coronavirus vaccination: About 1.5 million Israelis received both doses of Pfizer. Israel is a world leader]. Retrieved from: https://www.newsru.co.il/health/28jan2021/vac_il_104.html [in Russian].
- Vakcinacia v mire (2021). - URL: index.minfin.com.ua/reference/cjronavirus/vaccination/ [in Russian].
- In Ukraine found (2021). V Ukraini vyivayly maizhe 16 tys. novykh khvorykh na kovid [In Ukraine, almost 16 thousand new patients with covid]. Retrieved from: https://lb.ua/society/2021/03/19/480244_ukraini_viyavili_mayzhe_16_tis_novykh.html [in Ukrainian].

Venk, V. (2021) "Ukraina ne javliajetsia ravnym chlenom". Glavnye zaiavleniya Zelenskoho v interviju HBO ["Ukraine is not an equal member". Zelensky's main statements in an interview with HBO]. Rezhym dostupu: <https://nikvesti.com/articles/210608> [in Russian].

Druga partia vakciny AstraZeneca prylytila v Ukuinu (2021) . – URL: [Pravda.com.ua/news/2021/04/23/](https://pravda.com.ua/news/2021/04/23/)

Vesolovski, K., Vrait, L., Veber, Y., Holubov, O. (2021) Vaksyna vid koronavirusu: chy varto doviryaty preparatu AstraZeneca [Coronavirus vaccine: whether to trust AstraZeneca]. Retrieved from: <https://www.dw.com/uk/shcheplennia-vid-koronavirusu-use-shcho-treba-znaty-pro-vaksynu-astrazeneca/a-56616402> [in Ukrainian].

In Ukraine vaccine (2021) V Ukraini vaksyna CoronaVac maje buty do kintsia travnia, inakshe "Lekhim" poverne miliard StateWtch [In Ukraine, vaccine CoronaVac must be by the end of May, otherwise "Lechim" will return a billion to StateWtch]. Ekonomichna pravda. 5 february. Retrieved from: <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2021/02/5/670722/> [in Ukrainian].

Gordienko, S. (2021). Elena Bondarenko: "Ja – kovid-dissident i schitaju, chto problema kovida iskusstvenno razduta SMI i politikami v usherb drugim bolezniam" [Elena Bondarenko: "I am a covid dissident and I believe that the problem of covid is artificially inflated by the media and politicians to the detriment of other diseases"]. 2000. №1-2. 14-20 january. Retrieved from: https://2000.ua/v-nomere/aspekty/persona_aspekty/elena-bondarenko-ja-kovid-dissident-i-schitayu_-chto-problema-kovida-izlishne-razduta-smi-i-politikami-v-usherb-drugim-bolezniyam.htm [in Russian]

Law of Ukraine №1353-IX (2021) Zakon Ukrainy "Pro vnesennia zminy do stat' 9-2 Zakonu Ukrainy "Pro likarski zasoby" shchodo derzhavnoi reiestratsii vaktsyn abo inshykh medychnykh imunobiologichnykh preparativ pid zoboviazannia" [Law of Ukraine "On Amendments to Article 9-2 of the Law of Ukraine "On Medicinal Products" regarding the state registration of vaccines or other medical immunobiological drugs under the obligation"]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1353-20#Text> [in Ukrainian]

Law of Ukraine № 1159-IX (2021) Zakon Ukrainy "Pro vnesennia zminy do Zakonu Ukrainy "Pro likarski zasoby" shchodo derzhavnoi reiestratsii likarskykh zasobiv pid zoboviazannia dlia ekstrenoho medychnoho zastosuvannia" [Law of Ukraine "On Amendments to the Law of Ukraine "On Medicinal Products" regarding the state registration of medicinal products under the obligation for emergency medical use"]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1159-20#Text> [in Ukrainian]

Karta koronavirusa onlajn (2021). - URL: thepage.ua/news/karta-koronavirusa-regiony-v-krasnoj-i-zelenoj-zonah [in Russian].

Koronavirus v Ukraine (2021). - URL: index.minfin.com.ua/ua/reference/coronavirus/ukraine/

Korsunskyi, S. (2020) Mozhno ly pobedyt vraha, vnushaiushcheho uzhas [Is it possible to defeat an enemy that inspires terror]. Dzerkalo tyzhnia. 16 may. Retrieved from: https://zn.ua/SOCIUM/pandemiya-straha-354424_.html [in Russian].

Kotliar, A. (2021). Yak vlada provalyla kampaniiu vaktsynatsii [How the authorities failed the vaccination campaign]. Dzerkalo tyzhnia. 14 january. Retrieved from: <https://zn.ua/ukr/HEALTH/antidila.html> [in Ukrainian].

Kryvchyk, G.G. (2021). Detsentralizatsiia vlady v Ukraini na tli pandemii COVID-19 [Decentralization of power in Ukraine against the background of the COVID-19 pandemic]. Grani. No. 1 (vol. 24). pp.35-45. DOI: 10.15421/172104 [in Ukrainian].

Lutsenko, Ye. (2021). U Norvehii pislia vaktsyny vid COVID-19 pomerly 29 litnikh liudei. U kraini zanepokoieni pobichnymi efektamy preparatu [In Norway, 29 elderly people died after the COVID-19 vaccine. The country is concerned about the side effects of the drug]. Retrieved from: <https://hromadske.ua/posts/u-norvegiyi-pislya-vakcini-vid-covid-19-pomerly-29-litnih-lyudej-u-krayini-zanepokoyeni-pobichnimi-efektami-preparatu> [in Ukrainian].

Malakhova, O. (2021) "Epopeja zakonchytisia ugovovnymi delamy". Chto pyshut v sotssetiakh o vaktsyne CoviShield, kotoruju vezut v Ukrainu ["The epic will end in criminal cases". What is written in social networks about the CoviShield vaccine, which is transported to Ukraine]. Retrieved from: <https://strana.ua/news/319019-indijskaja-vaktsina-kovishild-chto-pishut-v-sotssetjakh.html> [in Russian].

Malyshko, D. (2021) Nachalo novoi epokhi [The beginning of a new era]. Sobytiya nedeli. No.3. 19 january. p.3. [in Russian].

Na yaki vaktsyny (2021) Na yaki vaktsyny ochikuie Ukraina? [What vaccines does Ukraine expect?] Retrieved from: <https://vaccination.covid19.gov.ua/#manufacturer> [in Ukrainian].

Pavliuk, O. (2021). Zelenskyi: Vaktsynatsiia vid COVID-19 v Ukraini pochnetsia v liutomu, pershyi milion vaktsyny otrymajemo "nezabarom" [Zelensky: Vaccination against COVID-19 in Ukraine will begin in February, the first million vaccines will be received "soon"]. Retrieved from: <https://hromadske.ua/posts/zelenskij-vakcinaciya-vid-covid-19-v-ukrayini-pochnetsya-v-lyutomu-1-mln-vakcin-otrimayemo-nezabarom-mi-zapamyatali> [in Ukrainian].

Patskan, V. (2021). Iz COVID-fonda na doplaty medikam ne ispolzovali 116 mln. hrn. [UAH 116 million was not used from the COVID fund for additional payments to physicians]. Retrieved from: <https://sud.ua/ru/news/ukraine/191120-iz-covid-fonda-na-doplaty-medikam-ne-ispolzovali-116-mln-grn-patskan> [in Russian].

Podobrij, A. (2020) Khuzhe prestupleniya. K chemu pryvedet oshybka Bankovoi s vesennym karantynom [Worse than crime. What will lead to Bankova's mistake with spring quarantine]. Sobytiya nedeli. No.50. 8 december. p.5. [in Russian].

Prezydent (2021). Prezydent vaktsynuvavsia vid COVID-19 na Donbasi razom z viiskovymy [The president was vaccinated against COVID-19 in Donbass together with the military]. Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-vakcinuvavsia-vid-covid-19-na-donbasi-razom-z-vijs-66881#> [in Ukrainian].

Rets, Y. (2021). Ukraina zaniala pervoe mesto v Evrope po smertiam ot koronavirusa. Obognala Ytaliyu y Frantsiu. Retrieved from: strana.ua/news/326811-kolichestvo-smertej-v-ukraine-6-aprelja-prevysilo-pokazateli-stran-evropy.html

Romanov, A. (2021). Milliony za opyt na liudiakh [Millions for experience on human]. Retrieved from: <https://strana.ua/articles/analysis/312699-farmhihanty-zapada-platjat-chinovnikam-za-ispytaniya-preparatov-v-bolhitsah-ukrainy.html> [in Russian].

Romanova, M. (2021). Pervyj zhe kontrakt na grany sryva. Pochemu kitajskaja vaksyna tak i ne popala v Ukrainu [The first contract is on the verge of failure. Why the Chinese vaccine never got to Ukraine]. Retrieved from <https://strana.ua/news/317997-kitajskaja-vaksina-coronavac-pochemu-ona-ne-doekhala-do-ukrainy.html> [in Russian].

Rudenko, S. (2020) Kommentarij. Ukraina provalila podgotovku ko vtoroj volne koronavirusa [Comment. Ukraine has failed to prepare for the second wave of coronavirus]. Retrieved from: <https://www.dw.com/ru/kommentarij-ukraina-provalila-podgotovku-ko-vtoroj-volne-koronavirusa/a-55673800> [in Russian].

Rudenko, S. (2021). Kommentarij: Zelenskiy provalil vaksynatsiju v Ukraine [Comment: Zelensky failed vaccination in Ukraine]. Retrieved from: <https://www.dw.com/ru/kommentarij-zelenskij-provalil-vakcinaciju-v-ukraine/a-56612720> [in Russian].

Sybirnyi, A. (2021). Rozrobka ukrainskoi vaksyny vid COVID-19: shliakh, yakij potribno proity do kintsia [Development of the Ukrainian vaccine from COVID-19: the path to be completed]. Retrieved from: <https://www.radiosvoboda.org/a/vaksyna-vid-covid-19-ukrayina/31063390.html> [in Ukrainian].

Slobidskiy, S. (2003). Zakon Bozhyi [The law of God]. Kyiv: Vyd.viddil UPTs Kyivskoho Patriarkhatu. 655 p. [in Ukrainian].

Stepanov (2021) Stepanov rasskazal, kogda v Ukraine mozno budet svobodno kupit vaksynu ot COVID-19 [Stepanov told when in Ukraine it will be possible to buy a vaccine from COVID-19 freely]. Retrieved from: <https://strana.ua/news/313118-vaksina-ot-koronavirusa-pojavitsja-v-ukraine-na-kommercheskoj-osnove-k-letu-stepanov.html> [in Russian].

Stokan, S. (2020). Ukraine i khochetsia i koletsia. Kiev proigryvajet bitvu s pandemiej, no pomoshchi ot Moskvy ne primajet [Ukraine both wants and stings. Kiev loses the battle with the pandemic, but does not accept help from Moscow]. Kommersant. 25 december. Retrieved from: <https://www.kommersant.ru/doc/4624938> [in Russian].

Tkach, V. (2020) Pandemiia: "Nad richkami Vavylonskymi..." [Pandemic: "Over the rivers of Babylon..."]. Dzerkalo tyzhnia. 10 hrudnia. Retrieved from: <https://zn.ua/ukr/SOCIUM/pandemija-nad-richkami-vavylonskimi.html> [in Ukrainian].

Tkach, V. (2021) Pandemiia: vyprovuvannia i shans [Pandemic: trials and chances]. Dzerkalo tyzhnia. 8 march. Retrieved from: <https://zn.ua/ukr/SOCIUM/pandemija-viprovuvannja-ishans.html> [in Ukrainian].

Tokarchuk, E. (2020) Ukol veka [The injection of the century]. Sobytiya nedeli. 2020. No.3. 19 january. p.4 [in Russian].

Khmylevska, V. (2021) Siogodni Ukraina ochikuie na 25 mln do riznykh vaksyn. Nymy mozna bude zrobyty shchepлення 30% naselennia [oday Ukraine expects 25 million for various vaccines. They can vaccinate 30% of the population]. Dzerkalo tyzhnia. 13 march. Retrieved from: <https://zn.ua/UKRAINE/prohnoz-sp-global-raiting-do-polovini2021-roku-mozhe-buti-vaksinovano-menshe3-ukraintsiv.html> [in Ukrainian].

Shcherbyna, S. (2021). Sudia po poslednym sotsoprosam, tema kovida v Ukraine skisla [Judging by the latest opinion polls, the topic of covid in Ukraine is sour]. Retrieved from: <https://strana.ua/opinions/313089/sudja-po-poslednim-sotsoprosam-tema-kovida-v-ukraine-skisla.html> [in Russian].

Yuliia Tymoshenko (2021). Yuliia Tymoshenko: Proval vaksynatsii ta taryfnyi hrabizh - naslidky koruptsii ta nekompetentnosti vlady [Vaccination failure and tariff robbery - consequences of corruption and incompetence of the authorities]. Retrieved from: <https://ba.org.ua/yuliya-tymoshenko-proval-vakcinaci%D1%97-ta-tarifnij-grabizh-naslidki-korupci%D1%97-ta-nekompetentnosti-vladi/> [in Ukrainian].

Coronavirus disease (COVID-19) pandemic. World health organization. Retrieved from: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019>

Reported Cases (2021). Reported Cases and Deaths by Country or Territory. Retrieved from: <https://www.worldometers.info/coronavirus/>

Kryvchyk Gennadiy

Dr. Sc., Full Prof., <https://orcid.org/0000-0001-7504-4575>, gennadij2@gmail.com

Nakashydz Iryna

PhD, Assoc Prof. <https://orcid.org/0000-0002-7816-2339>, ir4ik87@meta.ua

Radkevich Tatiana

PhD, Assoc Prof. <https://orcid.org/0000-0002-8507-7087>, tat.radkevich@gmail.com

Стаття надійшла / Article arrived: 19.04.2021

Схвалено до друку / Accepted: 27.05.2021